

GÅSBERGET – en genuin LÖVBRÄNNA

De återkommande skogseldarna var den enskilda faktor, som i naturskogen hade störst betydelse för utvecklingen av ekosystemet. Deras inverkan skapade en mosaik av olika beståndstyper, varierande såväl i tid som rum. Zackrisson har beskrivit detta. (Zackrisson 1981). Han påpekar att de upprepat brunna naturskogarna i norra Sverige hade ett genomgående högt lövinnehåll av speciellt björk, asp och sälg. Under vissa betingelser blir den första skogsgenerationen efter brand en lövskog, en s k lövbränna. Består lövbrännan nästan vara av björk är det en björkbränna. Om inga nya bränder inträffar vandrar så småningom gran in på brandfälten, vilket gett upphov till talesättet: "Björken är granens amma".

Lövbrännorna och deras uppkomst beskrivs i äldre litteratur, se t ex Linné, Hülphers och Gottlund. I och med att virkesvärde och produktionsinriktning kommer att dominera synen på skogen under 1900-talet förefaller denna kunskap mer eller mindre falla i glömska för att återuppväckas bl a i samband med urskogsinventeringen i slutet på 1970-talet. Då hade man så länge bokstavligen jagat löv inom skogsbruket, att det får ses som lyckliga tillfälligheter att några lövbrännor i naturligt skick överhuvudtaget finns kvar idag.

Vad som i naturskogen var en vanligt förekommande biotop, (den uppkom än här, än där under brandregimen), är idag mycket sällsynt, närmast försvunnen. Detta är ett utmärkt mått på graden av den förändring, som skiljer dagens kulturskogar, präglade av strävan till maximerad virkesproduktion, från naturskogarna. Äldre tidens brandkultur, t ex svedjebruk och betesbränning, gav upphov till lövskogar av motsvarande typ.

Lövträden har två föryngringsstrategier, som gör att de framgångsrikt kan kolonisera ett brandfält. Under goda fröår producerar såväl björk som asp mycket stora mängder frö, vilket besår brandfältet. Även gammalt frö, vilande i den s k fröbanken i markens humuslager, kan gro efter brand. Detta tycks hända om brand-

"Björken är granens amma"

området är blockrikt och förnan skyddas mellan blocken från att brinna upp. Den andra viktiga strategin är lövträdens förmåga att skjuta skott från stubbar och rötter. Bevis i efterhand för att lövträden föryngrats vegetativt på en bränna, är att lövträden ofta växer i "klasar".

Vad som så småningom kommer att karaktärisera en lövbränna, förutom rikedomen på löv, är den anrikning av näring i markens översta skikt, som åstadkoms då lövträden och vissa djuprotade gräs, t ex piprör, hämtar näring från djupare marklager och göder ytlagret via lövfall och nedvissning. Detta, plus rik ljusställning på försommaren, skapar en avvikande rik markvegetation, karaktäristisk för lövbrännorna. Geologiskt underlag, fuktighetsförhållanden och varierade spridningsbetingelser avgör mer i detalj utformningen av artsammansättningen.

För lövbrännan på Gåsberget, som tidigare hade en ännu mycket större areal än dagens sammanhängande ca 130 ha, betyder detta att arter, som hör till ängsserien återfinns i en omfattning, som starkt kontrasterar till omgivande markers risdominans, typisk för hedseriens vegetationskomplex. Ett karaktäristiskt inslag är så-

lunda nattviol, slätterfibbla, ormbär, harsyra, kattfot, vispstarr, medan ekorrbär, liljekonvalj, stenbär är allmännare. De talrikaste arterna torde vara krustätel, ängskovall och blåbär. Däremot saknas vit-sippa och blåsippa helt, tvärtemot vad som kunde väntas. Kransmossa växer t ex på många stambaser.

Speciellt på aspar finns en rik påväxt av mossor och lavar och trädlevande svampar är talrika. Lilla asptickan är t ex mycket vanlig. Även florans av marklevande svampar är påfallande riklig under år med goda växtbetingelser. S Jacobsson har konstaterat att den både hyser ovanliga arter och att den har en artsammansättning liknande fjällbjörkskogens. (Jacobsson i Lundqvist 1986). I andra biotoper i Gåsbergområdet finns ytterligare intressant flora. I ett bestånd med klibbal-björk-granskog på djupt brunfjordsunderlag förekommer t ex spädstarr, repestarr och ormbär, liksom den nordliga och krävande *Sphagnum wulfianum*. I våta partier återfinns bl a enstaka skogsfru, korallrot,

Honungsskivling på död björk

ögonpyrola, hässlebrodd. I torra partier finns några små förekomster av skogsnarv och sötvedel.

Sammanfattningsvis kan sägas om Gåsberget att här har vi den kanske bäst bevarade genuina lövbränneresten i landet; en rest, som tack vare sin relativt stora areal, (största lövområdet är ca 130 ha), förekomsten av ytterligare några mindre lövområden och den förvånansvärt ringa skogsbruksaktiviteten i området under 1900-talet, är sällsynt lämpat för den reservatsbildning som länsstyrelsens naturvårdsenhet börjat arbeta på. Här kan beskådas "naturens självläkningsförlopp" (efter brand, förf. anm.) (Ibeling 1978), en biotop med karaktäristisk flora och fauna, som nu riskerar att försvinna; en tidigare vanlig skogsbiotop, vars utseende kanske kan räta ut frågetecken kring historiken i mer kulturpåverkade lövbrännerester på andra håll i länet.

Rolf Lundqvist, Kyrkvägen 12, 790 26 Enviken, tel 0246/236 23.

Referenser:

Ebeling F 1978. Nordsvenska skogstyper. SST 4.

Gottlund C A 1984. Dagbok öfver dess resor på Finnskogarne i Dalarne, Helsingland och Vermland 1817. Nytryck.

Gullander B 1969. Linné i Lappland.

Hülphers A A 1758, Nytryck 1978. Dagbok öfver en resa i Norrland.

Lundqvist R 1986. Gåsberget-inventering (in press).

Zackrisson O 1981. Skogen och elden. Sveriges Natur årsbok.

Nattviol